

РЕЦЕНЗИЯ

от доц.д-р Калоян Дамянов , Софийски университет „Св.Климент Охридски“,
Факултет по науки за образованието и изкуствата

“

За дисертационния труд на тема:

**„Съвременни подходи и стратегии в приобщаващото образование на ученици с
нарушено зрение в началното училище“**

за присъждане на образователната и научна степен „доктор“

по професионално направление **1.2. Педагогика (Специална педагогика)**

Докторант: Марта Василиос Василоглу

Научен ръководител: проф. дпн Мира Димитрова Цветкова – Арсова

1. Общо представяне на кандидата на процедурата и дисертацията

Настоящата рецензия е изготвена на основание **Заповед на Ректора на Софийски университет „Св.Климент Охридски“ №РД-38-759 от 18.12.2025г.** с която съм определен за член на научно жури по процедура за присъждане на ОНС „доктор“ на Марта Василиос Василоглу, редовен докторант по професионално направление 1.2.Педагогика (Специална педагогика) с обучение на английски език. На първото заседание на научното жури, проведено на 22.12.2025г.с Протокол №1 бях определен за председател на научното жури и за изготвяне на рецензия в съответствие с изискванията на ЗРАСРБ и Правилника за условията и реда за придобиване на научни степени и заемане на академични длъжности на Софийски университет „Св.Климент Охридски“. Професионалният път на докторантката Марта Василиос Василоглу е тясно свързан с различни образователни контексти в Гърция. Тя е работила като учител и специален педагог в **Кавала**, където натрупва дългогодишен опит в началното и специалното образование, както и в **Хиос**, където продължава професионалната си дейност в общообразователно училище като ресурсен учител. Професионалният ѝ опит включва също работа в **Атина**, което ѝ позволява да се

запознае с разнообразни образователни практики и институционални модели в голяма градска среда. Работата ѝ в различни региони на страната допринася за изграждането на широка перспектива върху приобщаващото образование и подкрепата на ученици със специални образователни потребности, включително ученици с нарушено зрение.

Образователната подготовка на докторантката е многостепенна и интердисциплинарна. Тя притежава бакалавърска степен по начална педагогика от университета в **Солун**, както и магистърска степен по специална педагогика от **София**, което поставя стабилна основа за работата ѝ в областта на специалното и приобщаващото образование. Професионалната ѝ квалификация е допълнена с магистърска степен по администрация и управление на образователни институции, както и с редица следдипломни специализации и сертификати, придобити в **Патра, Козани, Митилини и Солун**.

Процедурата по защита на дисертационния труд е открита и реализирана в пълно съответствие със Закона за развитие на академичния състав в Република България, Правилника за неговото прилагане и Правилника за условията и реда за придобиване на научни степени и заемане на академични длъжности в Софийски университет „Св. Климент Охридски“.

Докторантът Марта Василиос Василоглу е редовен докторант към Катедра „Специална педагогика“ на Факултета по науки за образованието и изкуствата, с обучение на английски език. Тя е изпълнила всички дейности, заложи в индивидуалния ѝ план, и е отчислена с право на защита. Познавам работата на кандидатката поради възложеното ми отговорност да изготвя отзив по време на вътрешната защита.

От представената автобиография и личните ми впечатления е видно, че докторантката притежава **значителен и последователен практически опит** като учител и ресурсен педагог в гръцката образователна система. Професионалната ѝ биография показва устойчива ангажираност със специалното и приобщаващото образование, както и ясно профилиран научен интерес към обучението на ученици с нарушено зрение. Този практически опит оказва пряко и положително влияние върху реалистичността и приложимостта на дисертационното изследване.

2. Обща характеристика на дисертационния труд

Представеният дисертационен труд е с обем от 184 страници основен текст, без да се включват приложенията и библиографската справка. Разработката е изградена като цялостно и логически последователно научно изследване, което ясно отразява както теоретичната, така и емпиричната страна на разглеждания проблем. Структурата на труда е класическа за педагогическите науки и е съобразена с утвърдените академични стандарти за дисертационни изследвания.

Дисертацията започва с увод, в който докторантката аргументира актуалността на темата, очертава научния проблем, формулира целта, изследователските въпроси и хипотезите, както и представя избрания методологичен подход. Уводната част създава ясна концептуална рамка, в която последователно се вписват всички последващи глави.

Основната част на труда е структурирана в четири глави. Първите две глави имат теоретичен характер и представят задълбочен анализ на същността на зрителните увреждания, международните класификационни модели и съвременните разбирания за приобщаващото образование. В тях докторантката демонстрира много добро познаване на съвременната научна литература, като систематизира ключови понятия, модели и подходи и ги разглежда в контекста на образователната практика. Теоретичният анализ служи като стабилна основа за планирането и интерпретацията на емпиричното изследване.

Третата и четвъртата глава са посветени на емпиричната част на дисертацията. В тях са представени дизайнът на изследването, използваните методи и инструменти, характеристиките на извадката, както и количественият и качественият анализ на получените данни. Емпиричната част е логически обвързана с теоретичната рамка и позволява проверка на формулираните хипотези и изследователски въпроси. Анализът на резултатите е структуриран ясно и последователно, като съчетава статистическа обработка на данните с интерпретация на качествени изследователски материали.

В заключителните части на дисертационния труд докторантката формулира обобщени изводи, които синтезират основните резултати от изследването и подчертават тяхната значимост за теорията и практиката на приобщаващото образование. Отделено е специално място за ясно структурирани приноси с теоретичен и практически характер,

които показват научната добавена стойност на изследването. Трудът е допълнен от обширни приложения, включващи използваните изследователски инструменти, както и от богата библиографска справка с над 400 научни източника, преобладаващо на английски език, което свидетелства за широк международен научен хоризонт и добра академична информираност.

Като цяло структурата и съдържанието на дисертационния труд демонстрират висока степен на научна култура, методологична последователност и умение за самостоятелно провеждане на комплексно педагогическо изследване в областта на специалната и приобщаващата педагогика.

3. Оценка на съдържанието на дисертационния труд

3.1. Актуалност на проблема

Темата на дисертационния труд е изключително актуална в контекста на съвременното приобщаващо образование и отговаря на реални предизвикателства пред образователните системи в Европа, включително и в Гърция. Обучението на ученици с нарушено зрение в масовата образователна среда поставя сложни педагогически, организационни и методически въпроси, свързани с адаптирането на учебната среда, използването на подходящи образователни стратегии и подготовката на учителите за работа в условията на приобщаване.

Актуалността на изследването се обуславя и от факта, че въпреки наличието на международни нормативни документи и политики, гарантиращи правото на образование на учениците с увреждания, в практиката все още съществуват значителни разминавания между формално декларираните принципи на приобщаване и реалното им прилагане в класната стая. В този смисъл дисертационният труд адресира необходимостта от емпирично обоснован анализ на това какви подходи и стратегии действително се използват от учителите в началните училища и доколко те отговарят на специфичните образователни потребности на учениците с нарушено зрение.

Изследването има ясно изразен интердисциплинарен характер, като съчетава знания и подходи от специалната педагогика, приобщаващото образование, психологията и образователния мениджмънт. Практическата му значимост се проявява в насочеността към нагласите, компетентностите и педагогическите решения на учителите, както и към

преживяванията и очакванията на лица със зрителни увреждания. По този начин приобщаването е разгледано не само като нормативно изискване, а като реален и динамичен педагогически процес, зависещ от конкретния образователен контекст и от професионалната готовност на участниците в него.

3.2. Теоретична част

Първа и втора глава на дисертационния труд представят задълбочен и систематизиран теоретичен анализ на основните понятия, модели и подходи, свързани с обучението и приобщаването на ученици с нарушено зрение. В теоретичната част докторантката последователно разглежда същността и многоизмерния характер на зрителните увреждания, като ги позиционира в рамките на съвременните научни разбирания за увреждането като резултат от взаимодействието между индивидуалните особености и средовите фактори.

Особено внимание е отделено на международните класификационни модели, и по-конкретно на Международната класификация на функционирането, уврежданията и здравето (МКФ) и ICD-11, които са използвани като концептуална основа за анализа. Използването на тези модели позволява фокусът да бъде изместен от дефицита към функционирането, участието и подкрепящата роля на образователната среда, което е в пълно съответствие с философията на приобщаващото образование.

В теоретичните глави са анализирани образователно-развитиините особености на учениците с нарушено зрение, включително специфики в когнитивното развитие, обучението, ориентацията и мобилността, както и социалното и емоционалното функциониране. В този контекст брайловата система е представена аргументирано като ключов компенсаторен механизъм, гарантиращ достъп до грамотност и пълноценно участие в учебния процес.

Съществено място е отделено и на съвременните образователни подходи и стратегии за обучение на ученици с нарушено зрение, както и на развитието на интеграцията и приобщаването в исторически и нормативен аспект, включително в контекста на международните документи и политики за правата на хората с увреждания. Теоретичният анализ е логически структуриран, аргументиран и базиран на обширна международна научна литература, което свидетелства за много добро теоретично

познаване на проблема и за изграждане на стабилна концептуална рамка за последващото емпирично изследване.

3.3. Емпирична част

Третата и четвъртата глава на дисертационния труд са посветени на дизайна, реализирането и анализа на емпиричното изследване. Докторантката прилага смесен методологичен подход, който съчетава количествено анкетно проучване и качествени полуструктурирани интервюта. Изборът на този подход е адекватен на целите на изследването и позволява да бъдат обхванати както измерими тенденции и нагласи, така и дълбочинни аспекти на личния образователен опит и педагогическата практика.

В методологичната рамка ясно и последователно са формулирани целта на изследването, изследователските въпроси и хипотезите, които логически произтичат от теоретичния анализ. Подробно са описани използваните методи, характеристиките на извадката, процедурите за събиране на данните, както и спазените етични принципи, включително информирано съгласие, анонимност и доброволност на участието.

Количественият компонент на изследването е реализиран чрез структуриран въпросник, насочен към учители от началното образование. Инструментът включва твърдения, оценявани чрез скални измервания от тип Ликерт, което позволява да се изследват нагласите, практиките и самооценката на учителите по отношение на обучението и приобщаването на ученици с нарушено зрение. Използването на този тип скали е методологично обосновано и съответства на утвърдените стандарти в педагогическите и социалните изследвания.

Получените количествени данни са подложени на статистическа обработка чрез специализиран статистически софтуер (SPSS). Анализът включва прилагане на описателна статистика за представяне на основните разпределения и тенденции в данните, както и елементи на индуктивна статистика, използвани за проверка на изследователските хипотези. Резултатите са представени чрез таблици и графики, което допринася за по-ясна визуализация и по-добра интерпретация на емпиричните находки. Статистическата обработка е използвана коректно и в съответствие с характера на събраните данни, като подпомага обективизирането на направените изводи.

Качественият компонент на изследването включва полуструктурирани интервюта с възрастни лица със зрителни увреждания, както и с учители от масови училища. Този аспект на емпиричното изследване е особено ценен, тъй като предоставя възможност за анализ на реалния образователен опит, преживяванията и очакванията на участниците по отношение на приобщаването. Качествените данни са анализирани чрез тематичен анализ, като изведените категории и теми допълват и задълбочават резултатите от количественото изследване.

Като цяло емпиричната част на дисертационния труд е методологично издържана, логически свързана с теоретичната рамка и осигурява надеждна основа за формулиране на изводи с научна и практическа значимост.

4. Значимост на резултатите и оценка на приносите

В дисертационния труд докторантката формулира ясно и аргументирано приноси с теоретичен и практически характер, които произтичат пряко от проведеното изследване и са в съответствие с поставените цели и изследователски въпроси. Теоретичните приноси се изразяват в систематизиране и концептуално осмисляне на съвременни образователни подходи и модели за обучение и приобщаване на ученици с нарушено зрение, разгледани през призмата на био-психо-социалния модел и съвременните международни политики за правата на хората с увреждания. По този начин дисертационният труд допринася за обогатяване на теоретичната рамка в областта на специалната и приобщаващата педагогика, като предлага цялостен и актуален научен прочит на проблема.

Практическите приноси на изследването се свързват с формулирането на конкретни и приложими препоръки за работа в приобщаваща училищна среда. На основата на емпиричните резултати са изведени насоки, които могат да подпомогнат учителите в началното образование при адаптирането на учебната среда, използването на подходящи образователни стратегии и изграждането на позитивни нагласи към учениците с нарушено зрение. Тези препоръки имат потенциал за реално приложение в практиката на масовото училище и могат да бъдат използвани както в ежедневната педагогическа

работа, така и в процеса на начална и продължаваща квалификация на педагогическите специалисти.

В този смисъл резултатите от дисертационния труд притежават висока практическа значимост и допринасят за по-добро разбиране и ефективно реализиране на приобщаващото образование за ученици с нарушено зрение в началния етап на обучение.

6. Оценка на автореферата и публикациите

Авторефератът коректно отразява структурата, резултатите и приносите на дисертационния труд. Представените публикации са тематично свързани с дисертацията и свидетелстват за научната активност на докторантката.

7. Препоръки, бележки и въпроси

Направените от мен бележки имат изцяло препоръчителен и конструктивен характер и не засягат цялостната научна стойност на дисертационния труд, която е подчертано на високо равнище. В теоретичната част би могло още по-ясно да се разграничат понятията „интеграция“ и „приобщаване“ в педагогически аспект, с цел по-прецизно терминологично позициониране на изследването. В методологичния раздел е възможно да се предостави по-подробна информация относно валидирането и надеждността на използваните изследователски инструменти, което би допринесло за допълнително укрепване на методологичната аргументация.

Въпрос:

В хода на емпирично изследване кои от идентифицираните образователни подходи и стратегии за приобщаване на ученици с нарушено зрение се оценяват като най-предизвикателни за устойчиво прилагане в общообразователното училище и какви според Вас са основните фактори – на ниво училищна среда, професионална подготовка на учителите или образователни политики – които ограничават тяхното ефективно реализиране?

Посочените бележки имат за цел да допринесат за по-нататъшното развитие на научната работа и не намаляват качеството, актуалността и практическата значимост на дисертационния труд.

8. Заключение

Въз основа на цялостния анализ на представения дисертационен труд считам, че Марта Василиос Василоглу е разработила качествено, актуално и научно издържано изследване, което напълно отговаря на изискванията за присъждане на образователната и научна степен „доктор“ по професионално направление 1.2. Педагогика (Специална педагогика).

В този смисъл давам своята положителна оценка и предлагам на уважаемото научно жури да присъди на докторантката образователната и научна степен „доктор“.

Дата: 06.01.2026г.

Рецензент:

/доц. д-р Калоян Иванов Дамянов/